

Blokada rachunku bankowego przez organy ścigania

Jakub Znamierowski
Łukasz Lasek

PAŹDZIERNIK 2022

**NAJWAŻNIEJSZE INFORMACJE
DLA PRZEDSIĘBIORCÓW I MENEDŻERÓW**

Wprowadzenie

Blokada rachunku bankowego może istotnie skomplikować prowadzenie działalności gospodarczej lub zawodowej. Środek ten polega na zablokowaniu na określony czas całości albo części środków zdeponowanych na rachunku bankowym. W okresie trwania blokady uprawniony do rachunku nie może dysponować zablokowanymi środkami. Blokada może więc poważnie utrudniać utrzymanie płynności finansowej.

Organy ścigania coraz częściej korzystają z tego środka – przede wszystkim dlatego, że blokadę można zastosować w praktycznie każdej sprawie karnej, a przesłanki jej zastosowania są ujęte szeroko i ogólnie. Wystarczy, jeśli organ ma uzasadnione podejrzenie, że środki na rachunku są powiązane z przestępstwem lub przestępstwem skarbowym.

Blokadę rachunku bankowego można zastosować na określony okres, nieprzekraczający ustawowego maksimum. W praktyce jednak blokady „przekształcane” są w inne środki – zajęcie dowodów rzeczowych (za które uważa się również środki na rachunku) lub zabezpieczenie majątkowe. Powoduje to dalsze zamrożenie środków zgromadzonych na rachunku bankowym.

Blokada może dotknąć nie tylko podmioty uwikłane w działalność niezgodną z prawem, ale również te, które w sposób nieuświadomiony zostały wprężnięte w mechanizmy przestępcze. Osoby prowadzące działalność gospodarczą powinny zatem uwzględniać ryzyko takiej blokady. Dotyczy to – zwłaszcza przedsiębiorców funkcjonujących w branżach, w których najczęściej dochodzi do nadużyć, w związku z którymi blokady są stosowane (m.in. w branży handlu hurtowego oraz sprzedaży detalicznej, w szczególności dotyczących elektroniki, materiałów budowlanych, wyrobów metalowych, odpadów i złomu, wyrobów tytoniowych).

W tej broszurze przedstawiamy najważniejsze informacje dotyczące blokad rachunku przedsiębiorstwa:

- kto i w jakich okolicznościach może nałożyć blokadę?
- jak można bronić się przed blokadą?
- czy na blokadę można się przygotować i jak jej przeciwdziałać?

Warunki stosowania blokady rachunku

Polskie prawo przewiduje wiele podstaw zastosowania blokady rachunku. Do najczęściej stosowanych należą te ujęte w ustawie o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu oraz w Prawie bankowym.

Na czym polega blokada rachunku przedsiębiorstwa?

Blokada rachunku polega na zamrożeniu całości lub części środków zgromadzonych na danym rachunku (najczęściej bankowym, ale też np. rachunku papierów wartościowych). O tym, czy blokada ma dotyczyć całości czy części środków, decydują organy, które stosują blokadę.

Po dokonaniu blokady posiadacz rachunku nie może swobodnie korzystać z zablokowanych środków i nimi dysponować – wypłacać ich ani przelać ich na inny rachunek. To zaś może powodować oczywiste trudności z uregulowaniem bieżących zobowiązań podatkowych, pracowniczych czy kontraktowych i w efekcie prowadzić do dalszych problemów. Z tego punktu widzenia blokadę rachunku można porównać do mechanizmu wprawiającego w ruch kulę śnieżną komplikacji w działalności przedsiębiorcy.

W jakich sytuacjach, kto i na jak długo może stosować blokadę?

Poszczególne ustawy wskazują, jakie podmioty mogą nałożyć blokadę rachunku i w jakich sytuacjach może to nastąpić. W części regulacji zawężono też krąg podmiotów, wobec których blokady mogą mieć zastosowanie, choć w większości przypadków obejmuje on w istocie wszystkich posiadaczy rachunków.

SYTUACJA 1

Istnieje uzasadnione podejrzenie, że transakcja może mieć związek z praniem pieniędzy lub finansowaniem terroryzmu

Kto objęty	każdy posiadacz rachunku (m.in. płatniczego, bankowego, rachunku papierów wartościowych i rachunku zbiorczego oraz służącego do ich obsługi rachunku pieniężnego)	
Kto nakłada	instytucja obowiązana (np. bank, SKOK) na żądanie Generalnego Inspektora Informacji Finansowej (GIIF)	prokurator
Maksymalny okres stosowania blokady	96 godzin	6 miesięcy + przedłużenie o kolejne 6 miesięcy
Podstawa prawna	art. 86 ust. 5 ustawy o AML art. 87 ust. 1–2 ustawy o AML	art. 86 ust. 9–11a ustawy o AML

* ustawa o AML – ustawa z dnia 1 marca 2018 r. o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy finansowaniu terroryzmu

SYTUACJA 2

Istnieje uzasadnione podejrzenie, że wartości majątkowe będące przedmiotem transakcji lub zgromadzone na rachunku:

- pochodzą z przestępstwa innego niż pranie pieniędzy lub finansowanie terroryzmu lub z przestępstwa skarbowego,
- mają związek z przestępstwem innym niż przestępstwo prania pieniędzy lub finansowania terroryzmu lub z przestępstwem skarbowym

Kto objęty	każdy posiadacz rachunku (m.in. płatniczego, bankowego, rachunku papierów wartościowych i rachunku zbiorczego oraz służącego do ich obsługi rachunku pieniężnego)	
Kto nakłada	prokurator	
Maksymalny okres stosowania blokady	6 miesięcy + przedłużenie o kolejne 6 miesięcy	
Podstawa prawna	art. 89 ust. 4–5 i 6a ustawy o AML	

SYTUACJA 3

Istnieje uzasadnione podejrzenie, że zgromadzone na rachunku środki w całości lub w części:

- pochodzą z przestępstwa skarbowego lub przestępstwa innego niż finansowanie terroryzmu (art. 165a k.k.) lub pranie pieniędzy (art. 299 k.k.),
- mają związek z przestępstwem skarbowym lub przestępstwem innym niż finansowanie terroryzmu (art. 165a k.k.) lub pranie pieniędzy (art. 299 k.k.)

Kto objęty	każdy posiadacz rachunku bankowego		każdy posiadacz rachunku w SKOK	
	bank	prokurator	SKOK	prokurator
Kto nakłada	bank	prokurator	SKOK	prokurator
Maksymalny okres stosowania blokady	72 godziny	6 miesięcy + przedłużenie o kolejne 6 miesięcy	72 godziny	6 miesięcy + przedłużenie o kolejne 6 miesięcy
Podstawa prawna	art. 106a ust. 3 i 4 ustawy Prawo bankowe	art. 106a ust. 6 i 7a ustawy Prawo bankowe	art. 16 ust. 3 i 5 ustawy o SKOK	art. 16 ust. 7 i 8a ustawy o SKOK

SYTUACJA 4

Istnieje uzasadnione podejrzenie:

- popełnienia przestępstwa finansowania terroryzmu (art. 165a k.k.) lub prania pieniędzy (art. 299 k.k.),
- wykorzystywania działalności banku lub SKOK w celu ukrycia działań przestępczych lub dla celów mających związek z przestępstwem lub przestępstwem skarbowym

Kto objęty	każdy posiadacz rachunku bankowego (m.in. płatniczego, bankowego, rachunku papierów wartościowych i rachunku zbiorczego oraz służącego do ich obsługi rachunku pieniężnego)	każdy posiadacz rachunku w SKOK
	Kto nakłada	prokurator
Maksymalny okres stosowania blokady	6 miesięcy + przedłużenie o kolejne 6 miesięcy	
Podstawa prawna	art. 106a ust. 3a i 7a ustawy Prawo bankowe	art. 16 ust. 4 i 8a ustawy o SKOK

SYTUACJA 5**Istnieje podejrzenie popełnienia przestępstwa:**

- nieuprawnionego wykorzystania informacji poufnej dotyczącej instrumentów finansowych,
- nieuprawnionego udzielenia rekomendacji lub nakłaniania do nabycia lub zbycia instrumentów finansowych, których dotyczy informacja poufna,
- manipulowania instrumentami finansowymi lub wejścia w porozumienie z inną osobą mającego na celu manipulację (przestępstwa z art. 181–183 ustawy o obrocie instrumentami finansowymi), a transakcja, która została dokonana lub ma zostać dokonana, może mieć związek z popełnieniem takiego przestępstwa

Kto objęty	każdy posiadacz prowadzonego przez podmiot nadzorowany rachunku papierów wartościowych lub rachunku zbiorczego, innego rachunku, na którym są zapisywane instrumenty finansowe niebędące papierami wartościowymi, czy rachunku pieniężnego
Kto nakłada	podmiot nadzorowany (np. spółki prowadzące rynek regulowany, fundusze inwestycyjne, towarzystwa funduszy inwestycyjnych) na żądanie Przewodniczącego KNF lub jego zastępcy
Maksymalny okres stosowania blokady	96 godzin
Podstawa prawna	art. 39 ust. 1 w zw. z art. 39 ust. 3 ustawy o nadzorze nad rynkiem kapitałowym

SYTUACJA 6**Istnieje uzasadnione podejrzenie popełnienia:**

- przestępstwa z art. 181–183 ustawy o obrocie instrumentami finansowymi,
- przestępstwa, które może wywoływać istotne skutki w zakresie obrotu na rynku regulowanym

Kto objęty	osoba fizyczna, osoba prawna lub tzw. ułomna osoba prawna będąca posiadaczem prowadzonego przez podmiot nadzorowany rachunku papierów wartościowych lub rachunku zbiorczego, innego rachunku, na którym są zapisywane instrumenty finansowe niebędące papierami wartościowymi, czy rachunku pieniężnego
Kto nakłada	prokurator
Maksymalny okres stosowania blokady	6 miesięcy + przedłużenie o kolejne 6 miesięcy przez Prokuratora Krajowego
Podstawa prawna	art. 40 ust. 1 ustawy o nadzorze nad rynkiem kapitałowym

SYTUACJA 7

Istnieje podejrzenie, że podmiot kwalifikowany (osoba prawna lub tzw. ułomna osoba prawna lub osoba fizyczna będąca przedsiębiorcą lub osoba fizyczna niebędąca przedsiębiorcą, która prowadzi działalność zarobkową na własny rachunek) może wykorzystywać działalność banków lub spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych do celów mających związek z wyłudzeniami skarbowymi lub do czynności zmierzających do wyłudzenia skarbowego, a blokada rachunku podmiotu kwalifikowanego jest konieczna, aby temu przeciwdziałać

Kto objęty	Podmiot kwalifikowany będący posiadaczem rachunku prowadzonego przez bank lub SKOK
Kto nakłada	bank lub SKOK na żądanie Szefa Krajowej Administracji Skarbowej
Maksymalny okres stosowania blokady	72 godziny + przedłużenie do 3 miesięcy w przypadku zobowiązań przekraczających równowartość 10 000 euro
Podstawa prawna	art. 119zv § 1 w zw. z art. 119zv § 3 pkt 1 w zw. z art. 119zv § 4 pkt 2 Ordynacji podatkowej i art. 119zw § 1 Ordynacji podatkowej

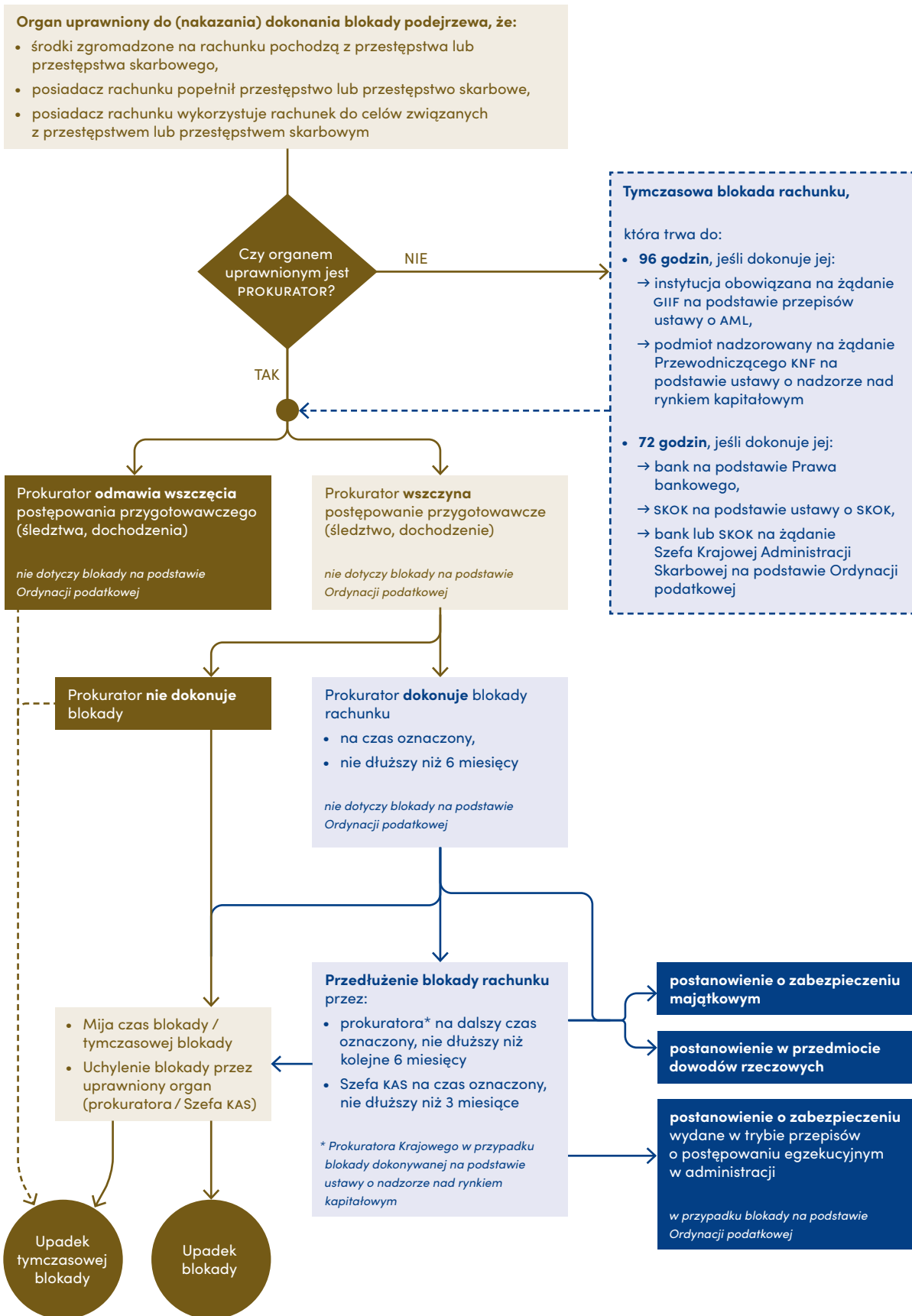
Oceny, czy zaistniały okoliczności warunkujące blokadę, dokonuje podmiot stosujący blokadę albo ten, na którego żądanie jest ona stosowana. W części przypadków niedokonanie blokady pomimo takiego obowiązku może skutkować nałożeniem kary pieniężnej na podmiot, który mu uchybił (tak w odniesieniu do blokad dokonywanych na podstawie Ordynacji podatkowej – art. 119zzh § 2 w zw. z art. 119zzh § 1 o.p.) lub wręcz odpowiedzialnością karną osoby działającej w imieniu lub interesie podmiotu zobowiązanego do dokonania takiej blokady (tak w wypadku blokad dokonywanych na podstawie ustawy o nadzorze nad rynkiem kapitałowym – art. 45 ustawy o nadzorze nad rynkiem kapitałowym).

Przebieg procedury stosowania blokady

Procedury stosowania blokad rachunku różnią się w zależności od podstaw prawnych, na których są oparte. Nieco uogólniając, można wyróżnić następujące etapy wspólne dla takich procedur:

- powzięcie przez uprawniony podmiot podejrzania, że wystąpiły okoliczności uzasadniające blokadę,
- tymczasowa blokada rachunku,
- blokada rachunku,
- przedłużenie blokady rachunku,
- przekształcenie blokady rachunku w zajęcie dowodów rzeczowych lub zabezpieczenie majątkowe albo upadek blokady¹.

¹ Na marginesie warto wspomnieć, że przekształcanie blokady w zajęcie dowodów rzeczowych i traktowanie zajętych środków jako dowodów rzeczowych jest dość kontrowersyjnym rozwiązaniem. Ustawodawca wprowadził taką możliwość, gdyż organy ścigania w ustawowym czasie trwania blokady często nie są w stanie poczynić ustaleń faktycznych pozwalających przedstawić zarzut popełnienia przestępstwa i w efekcie dokonać zabezpieczenia majątkowego na zablokowanych środkach. Trudno jednak dopatrywać się waloru dowodowego w samych środkach przechowywanych na rachunku. Dodatkowo podmiotom, które może objąć blokada, należałoby zapewnić stosowne gwarancje procesowe umożliwiające obronę przed taką dolegliwością. W obecnym stanie prawnym takich gwarancji jednak nie przewidziano.

Środki ochrony przed blokadą rachunku

Ochrona przed blokadą rachunku obejmuje dwie kategorie działań:

- procesowe, zmierzające przede wszystkim do przeciwdziałania już zastosowanej blokadzie,
- przedprocesowe (prewencyjne), których celem jest przeciwdziałanie zastosowaniu blokady rachunku.

Gdy blokada już jest: procesowe środki ochrony

Podmiotowi, którego rachunek został zablokowany, przysługują zasadniczo dwa rodzaje środków ochrony zmierzających do jej uchylecia:

- zażalenie na postanowienie o zastosowaniu blokady lub jej przedłużeniu,
- wniosek o uchYLECIE blokady.

Środki te są od siebie niezależne i w taki też sposób mogą być wykorzystane przez posiadacza zablokowanego rachunku. Ten pierwszy prowadzi nadto do poddania decyzji o zastosowaniu blokad kontroli sądowej.

W ramach obu tych środków można w szczególności:

- wykazywać zgodność z prawem oraz rzeczywisty charakter danej transakcji, w związku z którą doszło do blokady lub to, że zablokowane środki zostały przyjęte w związku z realną działalnością gospodarczą – świadczonymi usługami lub dostarczonymi towarami,
- kwestionować przesłanki dokonania blokady, tj. wykazywać brak podejrzenia pochodzenia lub związku środków z czynem zabronionym,
- wykazywać ewentualne uchybienia procesowe, które pojawiły się w procesie stosowania blokady.

Warto jednak pamiętać, że środki te mają charakter zaradczy i nie powinny zastępować działań prewencyjnych, które warto podjąć, by ograniczyć ryzyko blokady.

Gdy blokady jeszcze nie ma: profilaktyka antyblokadowa

Aby zabezpieczyć przedsiębiorstwo przed blokadą rachunku, należy przede wszystkim podjąć działania zmierzające do zminimalizowania ryzyka wystąpienia sytuacji uzasadniających jej zastosowanie. Chodzi zatem o niedopuszczenie do tego, by zgromadzone na rachunku środki miały jakikolwiek związek z przestępstwem lub przestępstwem skarbowym, a tym bardziej, aby pochodziły z takich czynów.

Ma to szczególne znaczenie w przypadku przestępstwa prania pieniędzy, którego ustawowe przesłanki są na tyle szeroko określone, że niejednokrotnie podpadać pod nie mogą przedsiębiorcy, którzy nie zdają sobie sprawy (a przynajmniej nie w pełni zdają sobie sprawę), że środki, które przyjmują lub którymi obracają, mogą mieć związek z czynami zabronionymi prawem karnym. Dotyczy to zwłaszcza tzw. nieświadomionego uczestnictwa w karuzelach VAT.

Przeciwdziałaniu tego rodzaju zjawiskom służy zwłaszcza wypracowanie wewnętrznych rozwiązań na potrzeby badania kontrahentów oraz konkretnych transakcji w celu wyłapania tych podejrzanych, związanych z czynami zabronionymi prawem (procedury badania kontrahentów i transakcji, tzw. *customer due diligence*) oraz ich stosowanie w codziennym funkcjonowaniu przedsiębiorstwa – zwłaszcza gdy nawiązujemy relacje gospodarcze z nowymi kontrahentami. W ramach „profilaktyki antyblokadowej” warto także zgromadzić i przechowywać dokumentację odnoszącą się do danego kontrahenta i transakcji, a także tę, która wskazuje na gospodarcze uzasadnienie transakcji. Tego rodzaju dokumenty mogą się okazać przydatne, by wykazać zgodność z prawem i rzeczywisty (a nie pozorny) charakter działań biznesowych.

Należy także zapewnić w organizacji przejrzysty system, w ramach którego wszelkie osoby zaangażowane w nawiązanie określonej relacji gospodarczej lub daną transakcję mogą zgłaszać dostrzeżone nieprawidłowości lub podejrzenia.

Tego rodzaju działania prewencyjne mogą zapobiec problemom, z którymi wiąże się stosowanie blokady, lub je ograniczyć. W efekcie mogą przyczynić się do zminimalizowania wiążących się z tym dla przedsiębiorstwa kosztów.

Wardyński i Wspólnicy

Al. Ujazdowskie 10, 00-478 Warszawa

Tel.: 22 437 82 00, 22 537 82 00

Faks: 22 437 82 01, 22 537 82 01

E-mail warsaw@wardynski.com.pl**WAR WSP
DYN ÓLN
SKI+ ICY•**